

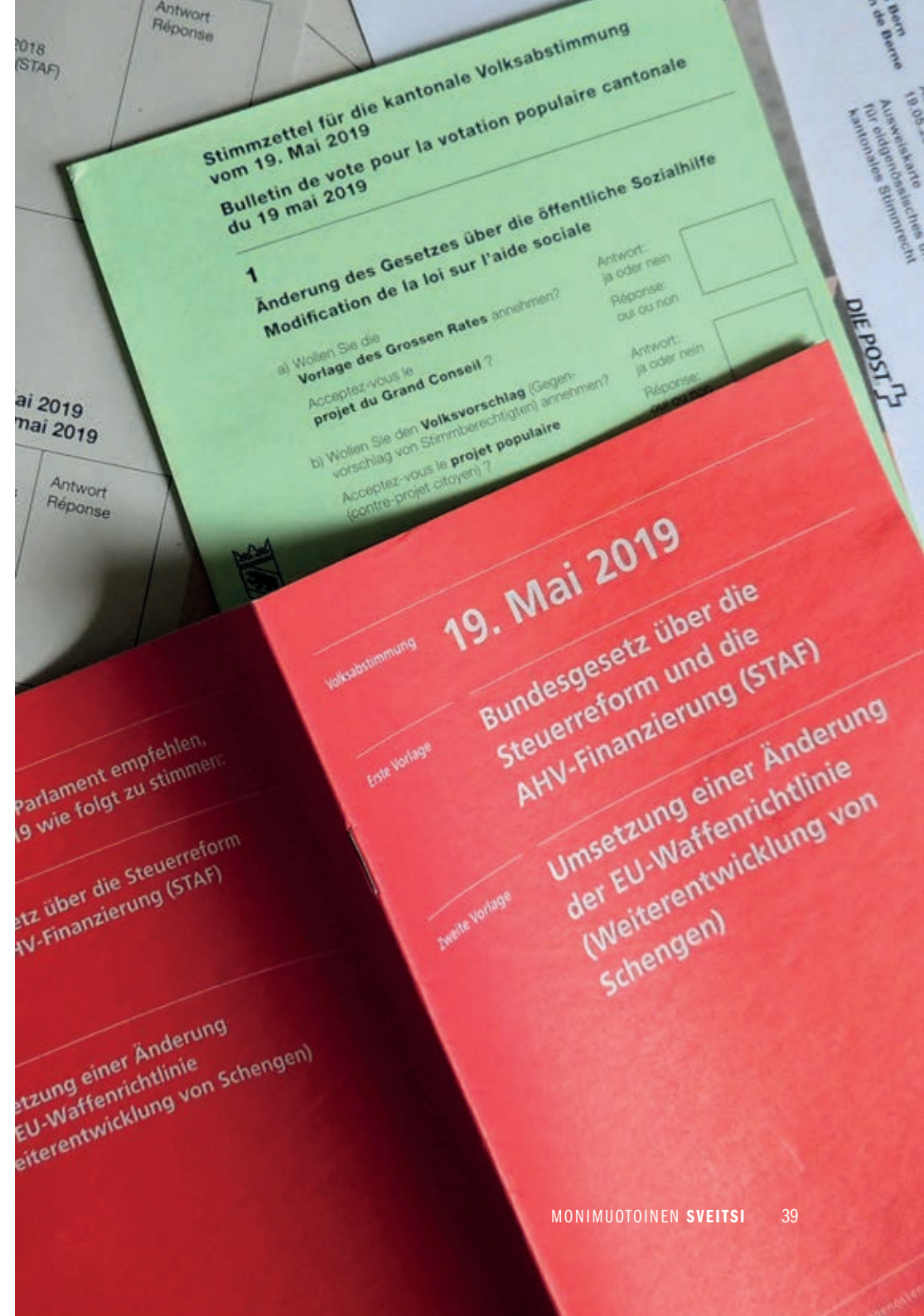
Sveitsin poliittinen järjestelmä

Bundesrat (liittoneuvosto, hallitus)

Ylin täytäntöönpanovalta on Bundesratilla, liittohallituksella. Tämä päättää maan asioista yhdessä parlamentin kanssa. Lisäksi jokaisella seitsemällä liittohallituksen ministerillä on vastuu oman ministeriönsä toimialasta. Liittohallitus kootaan parlamentissa lippuäänestyksellä vahvasti enemmistöhallitukseksi edustamaan 80 prosenttia edustajainhuoneen paikkaluvusta ja eri kielialueita. Noin jokaisella vaaleissa yli 10 % edustajapaikoista saaneella puolueella on tarkoitus olla ministeri, suurimmilla puolueilla useampikin ministeripaikka. Hallituksen puheenjohtaja, joka on samalla liittovaltion presidentti, valitaan parlamentissa seitsemästä ministeristä vuosittain. Vuoden 2020 liittopresidentti on ympäristö-, liikenne- energia- ja viestintäministeri Simonetta Sommaruga.

Departemente (ministeriöt)

Ministeriöitä on perustuslain mukaisesti seitsemän: 1. ulkoasiainministeriö, 2. sisäasiainministeriö, 3. oikeus- ja poliisiministeriö, 4. puolustus-, väestönsuojelu- ja urheiluministeriö, 5. valtiovarainministeriö, 6. kansantalous- ja elinkeinoministeriö, sekä 7. ympäristö-, liikenne- energia- ja viestintäministeriö.

Useimmiten samat ministerit jatkavat parlamenttivaalin jälkeen puolueensa suostumuksella keskeytyksettä seuraavalle vaalikaudelle ja kunkin ministerin tuleva toimikausi vahvistetaan parlamentissa. Ministeri vaihtuu jonkun ministereistä ilmoitettua luopumisestaan ja parlamentin valittua lippuäänestyksellä sijalle ministerin saman puolueen ehdokkaista. Ministerivaali voidaan pitää myös kun puolueiden voimasuhteet muuttuivat parlamenttivaalissa ja paikkalukuaan kasvattanut puolue vaatii hallitukseen muutosta. Uuden ministerin astuessa virkaan saattavat muut ministerit vaihtaa keskenään ministeriöitä.

Bundesversammlung (parlamentti)

Parlamentti eli liittokokous muodostuu kahdesta kamarista. Molempiin edustajat valitsee kansa. Kamarit ovat Nationalrat, eli kansallisneuvosto, jossa on 200 edustajaa, ja pieni kamari Ständerat, jossa kustakin 20 kantonista on kaksi edustajaa mutta ”puolikantoneilla” – Appenzell Innerrhoden ja Appenzell Ausserrhoden, Basel-Stadt ja Basel-Land sekä Obwalden ja Nidwalden – kullakin yksi, siis 46 kantonien edustajaa. Parlamenttiedustajia on yhteensä 246. Parlamentille kuuluu lainsäädäntö. Parlamentti myös valvoo valaliiton hallintoa ja oikeudenhoitoa sekä valitsee armeijalle kriisiaikana ylipäällikön.

Lakiesitykset käsitellään erikseen molemmissa kamareissa. Jos yksimielisyyteen ei päästä, tulee välienselvittely (Differenzbereinigungsverfahren). Vasta kamarien yksimielisyydessä laki hyväksytään. Parlamentin kamarit kokoontuvat yhdessä vain silloin kun valitsevat ministereitä ja vuosittain ministereistä liittopresidentin.

Sveitsin parlamentin äänestyksissä hallituksen esitykset saattavat välillä kaatua, mutta hallitusluottamuksesta äänestämistä ei tunneta. Ja vain harvoin puolueet ryhtyvät kurinpidollisiin toimiin puolueen kantaa vastaan äänestänyttä edustajaansa kohtaan. Hallituksen vahvasta enemmistöpohjasta johtuen hallituspuolueenkin kansanedustaja saattaa ajatella, että edustaa kotikantoninsa äänestäjiä tai muuta sidosryhmäänsä, eikä niinkään liittohallituksessa istuvan puoleensa ministerin kantaa.

Aluejako

Sveitsin valaliitto muodostui eri tavoilla hallituista eri kielisten ja kulttuuristen läänitysalueista. Niinpä nykyinen Sveitsin liittovaltio muodostuu hyvin itsenäisistä 26 kantonista.

Vuonna 1848 perustetun liittovaltion tehtäviksi on muodostunut perustuslait, korkein oikeus, liittovaltion ulkosuhteet, maanpuolustus, tullit, valtiontalouden rahapolitiikka ja yhteinen valuutta, maatalouspolitiikka, valtionyhtiöt kuten rautatiet, yleisradioyhtiö ja posti- ja telelaitos, kansalliset moottoritiet sekä talouselämän ja koulutuksen tukeminen.

Liittovaltio vastaa myös turvapaikkapolitiikasta ja kansaneläkelaitoksesta, rahoittaa kantonien paikallisliikennettä ja kantonien myöntämiä sosiaalitukia, sekä kerää arvonlisäveron ja luovuttaa osan valtionverosta kantoneille. Sveitsin keskuspankki (SNB) on itsenäinen päätöksenteossaan mutta luovuttaa osan voitostaan liittovaltiolle ja kantoneille. Suurin osa keskuspankin varoista on sijoituksina muiden eri valtioiden velkakirjoissa (63 %), ja lisäksi keskuspankilla on omia kultavarantoja n. CHF 7,3 mrd. arvosta (6 % v. 2019). Keskuspankin oman pääoman arvoksi arvioidaan CHF 170 mrd.

Sveitsin
parlamenttitalo
Bernissä.

Kantonit ovat Aargau, Appenzell Ausserrhoden, Appenzell Innerrhoden, Basel-Land, Basel-Stadt, Bern, Fribourg, Genève, Glarus, Graubünden, Jura, Luzern, Neuchâtel, Nidwalden, Obwalden, St.Gallen, Schaffhausen, Schwyz, Solothurn, Thurgau, Ticino, Uri, Valais, Vaud, Zug ja Zürich.

Kantonien tehtäviä ovat toisen ja kolmannen asteen koulutus, terveydenhoidon järjestämistä vastuu ja kustannus seuranta, kantonin sairaalat, poliisi ja oikeus, pakolaishuollon toteutus, lastensuojelun seuranta, maatalouden ja elinkeinoelämän seuranta ja avustaminen, erilaiset toimiluvat, työsuojelu ja kantonin työlait, ulkomaalaisasiat, kulttuurin tukeminen sekä energiantuotanto, veronkanto kantonille sekä alueensa kunnille ja liittovaltiolle.

Kantoneista pääosa jakautuu hallintoalueisiin (Bezirk), jotka ovat kantonin ja kuntien välissä oleva hallintotaso. Bezirk käsittelee mm. alioikeudessaan kantonin työlain mukaisesti seudun työoikeusasioita sekä huolto- ja kiistojen. Vuodesta 2013 Sveitsissä on 148 Bezirk-alueita. Niistä itäisessä

Graubündenin kantonissa 11 Bezirk-alueita jakautuu vielä 39 eri hallinnolliseen alueeseen (Kreis). Eteläisen Ticinon kantonin kahdeksan Bezirk-alueita jakautuvat yhteensä 37 hallintoalueeksi. Pohjoinen Solothurnin kantonin on jaettu viiteen hallintoalueeseen (Amtei) ja niistä jokainen vielä kahteen Bezirk-alueeseen.

Kuntien asukasmäärä vaihtelee suuresti. Pienin kunta oli 14 asukkaan Corippo eteläisessä Ticinon kantonissa. Kuntien vastuulla ovat mm. perusopetus, vaikka usein osan opettajien palkasta maksaa kantonin, energianjakelu ja vesihuolto, tiet ja jätehuolto, järjestyksen ylläpito, palo- ja pelastustoiminta, väestönsuojelu, vanhusten ja vammaisten kotipalvelun järjestämistä vastuu, toimeentulotuki yhdessä kantonin kanssa, sekä väestökirjanpito.

Professori Peter Riederin (ETH Zürich) mukaan elinvoimaisen kunnan asukasmäärän pitäisi olla vähintään 700. Sveitsissä on lukuisia kuntia, joiden asukasmäärä on tätä pienempi. Tämä onnistuu, koska terveydenhoidon järjestämistä vastuu on kantoneilla ja kantonin rahoittaa kuntien isompia pro-

jekteja. Suomessa eräät tutkijat ovat tulleet siihen tulokseen, että kunnan elinvoiman takaa Suomen olosuhteissa 20 000 asukasta.

Äänestäminen

Sveitsin valtion, kantonien ja kuntien parlamenteissa on neljän vuoden vaalikausi. Liittoparlamentissa on menossa vaalikausi 2019–2023. Parlamentin ison kamarin eli kansallisneuvoston vaalissa on yksi kierros, kuten kantoninvaltuustojenkin vaaleissa, mutta kantoneissa saatetaan liittoparlamentin pienen kamarin edustajan vaaleissa tarvita toinenkin kierros. Äänestysikäraja on yleisesti 18 vuotta. Ehdokaslistat sekä äänestyslomakkeet lähetetään äänioikeutetuille ennakoon postitse. Jokainen puolue laatii valmiita listoja, eli on miesehdokas- ja naisehdokaslistoja sekä molempia sisältäviä listoja, joissa puolueen kärkiehdokkaakseen nimeämät ovat ensimmäisinä. Suomen käytännöstä poiketen joka vaalissa ja asiaäänestyksessä äänestysliput täytetään kotona.

Listavaalissa sveitsiläinen äänestää joko valmiiksi laaditulla yhden puoleen listalla, josta hän voi vetää osan nimistä yli, tai täyttämällä tyhjän listan. Äänestäminen tapahtuu vain yhdellä listalla. Hän voi myös lisätä yli vetämänsä nimen tilalle listalla jo olevan nimen (verdoppeln, kumulieren), eli äänestää samaa ehdokasta kahdesti. Listalta ylivetämänsä nimen tilalle voi myös kirjoittaa nimen eri puolueen listalta (panaschieren). Listan ehdokaiden alkuperäistä lukumäärää ei saa ylittää. Tyhjän listan voi täyttää minkä vaan puolueen ehdokkailla ja kirjaamalla nimiä kahdesti. Lista tulee täyttää kokonaan tai vajaan jättä lista tulee otsikoida jonkin puolueen numerolla, jotta listan äänet huomioidaan.

Liittoparlamentin pieni kamari eli kantonienneuvosto (Ständerat) valitaan kansallisneuvoston vaalin yhteydessä, mutta äänestyslipukkeeseen kirjataan kaksi nimeä tai puolikantonissa yksi nimi.

Ehdokaslista ja lipuke viedään tai postitetaan vaalikirjekuoressa ennakoon kunnantalolle, tai äänestys tapahtuu äänestyspäivänä uurniin. Myös kansanäänestyksessä asialistat perusteluineen ja äänestyslomake lähetetään äänioikeutetuille ennakoon kotiin ja voidaan palauttaa ennakoon. Kan-

tonien asiaäänestyksiä sekä kunnallisvaaleja järjestetään valtiollisten kansanäänestysten yhteyteen.

Kantoninvaltuustot (Grossrat) valitaan myös edellä kuvatusti listavaalina. Kantoninvaltuuston toimikausi jakautuu istuntokausiin, mutta kantonin hallitusjäsenyys on kokopäiväinen virka. Kantoninhallitus (Regierungsrat), 5–7 henkeä, valitaan suoralla kansanvaalilla kantonissa ehdolle asettuneista. Suurimmissakin kaupungeissa asukkaat valitsevat kaupunginjohtajan (Stadtpräsident), kaupungin/kunnan parlamentin (Stadtrat/Gemeinderat/Einwohnerat) ja kunnanhallituksen (Stadtrat/Gemeinderat) niin ikään henkilövaalina suoraan. Kaupunginparlamentilla on lainsäädäntövalta (Legislative) ja kaupungin johdolla eli hallituksella toimeenpanovalta (Exekutive).

Sveitsin pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa (vajaa 90 %) kunnan asioista päätetään kuntalaisten kesken Gemeindeversammlung-kokouksissa. Noita kädennostolla äänestämisiä järjestetään taivaan alla tai suurissa halleissa kunnissa 2–5 kertaa vuodessa. Noissa pienimpien kuntien kuntalaiskokouksissa valitaan myös kunnan johtoon Gemeinderat tai vastaava hallitus. Gemeindeversammlungilla on lainsäädäntövalta ja Gemeinderatilla toimeenpanovalta. Kuntalaiskokous käsittelee ja hyväksyy mm. kunnan budjetin sekä suurimmat hankkeet ja kaavoitusasiat ikään kuin kunnanvaltuustona. Pienimmissä kunnissa äänestetään vain Gemeindeversammlungin yhteydessä, mutta keskikokoisissa kunnassa henkilövaalit hoidetaan lomakkeella ja kunnan muut asiat Gemeindeversammlungilla. Kuntien lautakuntajäsenetkin valitaan pienissä ja keskisuurissa kunnissa kansanvaalilla. Siis vain suuremmissa kunnissa valitaan kunnanvaltuusto. Monessa ranskankielisissä Sveitsin kunnissa on äänioikeus myös ulkomaalaisilla asukkailla kunnan asioissa.

Kansanäänestyksiä on paljon ja äänestysprosentit ovat alhaisia. Kuntalaiskokouksiin osallistuu usein alle 5 % kunnassa äänioikeutetuista. Tämän takia pienet aktiiviset ryhmittymät voivat vaikuttaa vahvasti pienen kunnan päätöksiin. Valtiollisissa kansanäänestyksissä sekä liittoparlamenttia valittaessa äänioikeutetuista noin 44 % äänestää. Ulkosveitsiläisistä noin 172 000 on rekisteröitynyt äänestääkseen Sveitsin vaaleissa, mutta noin nel-

Vaalikauden 2019 – 2023 puolueet parlamentissa ja hallituksessa

	Paikat Bundesversammlung NR + SR	Paikat Bundesrat
- Die Schweizerische Volkspartei (SVP), oikeistokonservatiivinen	53 + 6 = 59	2
- Die Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SP), vasen	39 + 9 = 48	2
- Die Liberalen (FDP), keskusta, oikeistoliberaali	29 + 12 = 41	2
- Die Christlichdemokratische Volkspartei der Schweiz (CVP), keskusta	25 + 13 = 38	1
- Die Grüne Partei der Schweiz (GPS), vihervasen	28 + 5 = 33	-
- Die Grünliberale Partei Schweiz (GLP), viherkeskusta	16 - = 16	-
- Die Bürgerlich-Demokratische Partei Schweiz (BDP), keskusta, konservatiivinen	3 - = 3	-
- muut (EVP 3, Lega 1, EDU 1, Pda/Sol 2)	7 + 1 = 8	-
yhteensä	246	7

jännes heistä käyttää äänioikeuttaan. Ulkosveitsiläisten yhdistys ASO onkin valittanut, että äänestysmateriaali saapuu usein niin myöhään, ettei äänestämisen kirjeellä enää onnistu. Sähköisen äänestämisen toteutuminen saattaisi lisätä muutakin äänestysaktiivisuutta. Syksyn 2015 parlamenttivaalissa neljässä kantonissa saattoi äänestää sähköisesti, mutta tuon kokeilun jälkeen liittoministeriö ilmoitti tietosuojaan olevan vielä liian heikko ja sähköisen äänestämisen toteutuvan vasta useamman vuoden kuluttua.

Sveitsin valaliitossa syksyn 2019 parlamenttivaalissa pääteemoiksi nousivat terveydenhoidon kalleus, ilmastonmuutokseen reagoiminen, kansaneläkekassan vakauden turvaaminen sekä digitalisaation tuomat haasteet. Naisten osuus kansallisneuvostossa nousi vuonna 2019 ensi kertaa 43 prosenttiin, ja edustajisto nuortui huomattavasti myös pienessä kamarissa.

Miliisijärjestelmä

Sveitsin miliisijärjestelmä tarkoittaa koko Sveitsissä yhteisten asiain hoidossa sitä, että useat tehtävät ovat luottamustoimia (Nebenamt) ja hoidetaan

oman työn ohessa. Vain liittohallituksen ja kantoninhallitusten sekä suurten kaupunkien johtajien työ on perinteisesti päätoiminen. Liittoparlamentin 246 jäsentä ovat osa-aikaisia palkallisia, koska istuntokausia on vain osan vuotta. Liittopäivien istuntoihin osallistumisen päiväluvun ja erilaisten kulukorvausten perusteella saa kukin parlamentin jäsen vuodessa CHF 130 000–160 000 korvausta (2019). Isoissa Zürichin sekä Bernin kantoneissa lasketaan kantoninvaltuustopaikan hoitamisen vastaavan 30 % viikkotyöaikaa ja kantoninvaltuutetulle maksetaan vuosipalkkio. Zürichissä palkkio on CHF 28 000 (EUR 25 500) ja Bernissä CHF 18 000. Lisäksi maksetaan kulukorvauksia. Kuntien hallitusten jäsenet ovat usein puolipäiväisiä ja saavat korvauksia kuntalaiskokouksen päätöksen mukaisesti. Nykyisin naistenkin ansiotyön lisääntyttyä Sveitsissä pienemmissä kunnissa on vaikeuksia täyttää kaikki lautakunta- ja kunnanhallituspaikat.

Suora demokratia

Sveitsissä on osin suora ja osin edustuksellinen demokratia. Ihanteena on, että kansalaiset ottavat vastuun maan asioista ja voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Yksilönvastuuta korostetaan useissa yhteyksissä. Päätöksenteon ja ongelmien ratkaisun tulisi tapahtua alueella ja mahdollisimman lähellä kansalaisia. Kansan tulee hyväksyä merkittävät lait ja kansa voi kaataa säädetyt lain, ja lisäksi voidaan laatia kansanaloite.

Kansanaloiteoikeus otettiin Sveitsissä perustuslakiin vuonna 1891. Valtion lisäksi kantonin ja kunnan tasolla voidaan järjestää kansanäänestys melkein mitä tahansa asiaa koskevasta kansanaloitteesta.

Käytännössä puolueet tai eturyhmät keräävät kansanaloitteenimet ja selaisille asioille, jotka eivät ensin menneet lävitse parlamentin keskusteluisa. Liittovaltiotason kansanaloitteeseen tarvitaan 100 000 allekirjoitusta 18 kuukauden sisällä (Volksinitiative). Kantonissa vaadittava aloitteenimien määrä vaihtelee kantoneittain. Kunnassa vaaditaan aloitteeseen 10 % kunnan äänioikeutetuista asukkaista. Liittovaltion kansanaloitteen alkuunpanijoina (Initiativekomitee) on vähintään 7 ja enintään 27 liittovaltion tasolla äänioikeutettua henkilöä. Kansanaloitteen käsittely on monivaiheinen.

Komitea toimittaa aloitetekstin liittohallituksen kanslerinvirastoon, joka käännättää aloitetekstin virallisille kielille ja tarkistaa aloitteen sisällön ennen kuin nimienkeruun voi aloittaa. Allekirjoitukset tarkistetaan kanslerinvirastossa sekä kuntien väestökirjanpidossa. Tarkistamiseen sekä liittohallituksen aloitteeseen ottaman kannan esittelyyn parlamentissa saa kuluu yhteensä kaksi vuotta.

Parlamentin kamarit päättävät erikseen, puoltavatko kansanaloitetta. Kun liittohallitus haluaa laatia aloitteelle kansanäänestykseen oman vastaesityksensä, kansanäänestys siirtyy ainakin 18 kuukaudella, sillä parlamentilla tulee olla aikaa päättää, puoltaako kansanaloitetta vai liittohallituksen vastaesitystä. Parlamentilla on tilaisuus muuttattaa liittohallituksen vastaesitystä tai laatia aloitteelle oma vastaehdotuksensa, mikä niin ikään siirtää kansanäänestystä. Kansanäänestykseen laadittavassa tiedotteessa äänestäjille ilmoitetaan erikseen liittohallituksen sekä parlamentin kahden kamarin kanta kansanaloitteeseen ja esitellään mahdollinen vastaesitys tai -ehdotus. Vastaesitys-tapauksessa äänestäjä valitsee kansanaloitteen tai vastaesityksen välillä. Perustuslain mukaan liittohallituksen olisi muokattava läpi mennyt aloite lakitekstiksi kolmessa vuodessa, mutta tuo määräaika on joutanut. Parlamentissa on pohdittu, tulisiko jo kanslerinviraston karsia osa kansanaloitteista ennen nimienkeruuvaihetta.

Kansanaloitteesta äänestämisen lisäksi on kahdenlaisia referendum-kansanäänestyksiä, myös kolmella päätöksenteon tasolla. Ehdollista vaan kansanäänestykseen (Fakultatives Referendum) juuri tehdyn päätöksen tai lain kumoamiseksi tulee kerätä nimet säädettyssä ajassa. Liittovaltion tasolla vaaditaan 50 000 kansalaisen allekirjoitus 100 päivän sisällä. Tuore esimerkki tuollaisesta referendumista koskee liittoparlamentin joulukuussa 2019 tekemää päätöstä ostaa puolustusvoimille hävittäjiä: yli 10 000 henkilöä vakuutti wecollect.ch-sivustolla keräävänsä kukin viisi nimeä oston estämiseksi kansanäänestyksellä, ja todennäköisesti tuo referendum-kansanäänestys järjestetään syyskuussa 2020. Kantonin tasolla voidaan ehdollistavalla referendumilla kieltäytyä ratifioimasta liittovaltion laki, kun kyseessä ei ole liittovaltion perustuslaki, eli kerätä nimet kantonin referendumiin säädettyssä ajassa. Noin muutamissa kantoneissa toimittiin, kun valtiollinen

kansanäänestys oli hyväksynyt liittoparlamentin esityksestä vuonna 2006 kantoneille yhteisen perusopetuksen opetussuunnitelman: muutama pieni kanton jäi sisäisellä referendumillaan liittymättä tuohon harmonisointiin ja yhtenäistäminen viivästy.

Pakollinen kansanäänestys ilman nimenkeruuta (Obligatorisches Referendum) tulee järjestää hyväksyttämiseksi kansalla lakiesitys, joka koskee perustuslakia tai kunnan ja kantonin merkittävää säädöstä tai kallista hankintaa. Tuollaisia ovat esim. liittovaltion kansaneläkelain muutos sekä Sveitsin liittyminen kansainväliseen sopimukseen tai kalliit tunnelihankkeet. Kantoneissa pakolliseen referendumiin tuodaan esim. energiatuet tai kamerateoravonnan salliminen poliisille. Valtiollisten kansanäänestysten valtaosa on pakollisia hyväksyttämisen-referendumeja.

Yksi sveitsiläissysteemin erikoisuuksista on liittovaltioaatteeseen liittyvä, kantonien määränemmistön huomioiminen (Ständemehr). Valtiollisissa kansanäänestyksissä kansanaloitteista ja liittoparlamentin lakiesityksestä pakollisessa referendumissa lasketaan kantonien sisäisistä äänestystuloksista kantonienemmistön kanta, joka ohittaa kansalaisten äänestämän valtiollisen tuloksen. Noin 14 kantonia voi kumota koko maan äänestystuloksen, vaikka noissa 14 kantonissa äänten lukumäärä vastaan tai puolesta on pienempi kuin muissa 12 kantonissa yhteensä. Kantonien enemmistökanta ”Ständemehr” voitti kansalaisten valtiollisen tuloksen viimeksi 2013, kansan puolelta liittohallituksen lakiesitystä velvoittaa kantonit ottamaan järjestämisvastuu päiväkotihoidosta ja hoitopaikkojen riittävydestä. Tuolloin koko Sveitsissä annetuista äänistä 54,3 % puolsi, mutta 11 kantonissa ja 4 puolikantonissa enemmistö vastusti tuota lakia, eli hallituksen esitys kumoutui kansan enemmistökannasta huolimatta.

Kansanäänestysten tulos on usein täpärä ja harvoin kansanaloite menee läpi. Kun vuonna 1992 Sveitsi äänesti liittymisestä Euroopan talousalueeseen, tuo parlamentin esitys hylättiin täpärästi ääniosuuksin 50,3/49,7 %. Erikoisen selvä tulos oli vuonna 2006 edellä mainitun, kantonien koulusysteemien yhtenäistämistä koskevan lain kohdalla: 85,6 % puolesta. Vuosina 2014–2018 oli 48 valtiollista kansanäänestystä, yhteensä 16 sunnuntaina. Noista 28 oli kansanaloitteista, ja läpi meni 2 aloitetta. Pakolliset referendu-

mit parlamentin asetuksista ja laista sitä vastoin menevät useimmiten läpi. Tuon 48 asiaäänestyksen lisäksi sveitsiläiset äänestivät kantonien ja kuntien kansanäänestyksissä, jotka usein hoidetaan valtiollisten kansanäänestysten yhteydessä.

EU-suhteesta päättää lopulta kansa

Euroopan unionin kuuden perustajamaan vuoden 1986 näkemys henkilöiden, tavaroiden ja pääomien vapaasta liikkumisesta eri maiden välillä alkoi toteutua EU:n ulkopuoliselle Sveitsin valaliitolle vuonna 1999, jolloin Sveitsi solmi kansanäänestyksen hyväksynnällä Euroopan unionin kanssa ns. ensimmäisen kahdenkeskisistä sopimuksistaan. Sopimuksella määriteltiin henkilöiden vapaata liikkuvuutta, teknisten kaupanesteiden purkua, julkisten infrastruktuuri- ja energiaprojektien tarjouskyselyjä, Alppien läpikululiikennettä sekä tutkimusyhteistyötä. Sopimus astui voimaan vuonna 2002, ja toinen, yhdeksänkohtainen sopimus allekirjoitettiin vuonna 2004. Tuosta liittohallitus toi vain Schengen/Dublin-sopimuksen hyväksyttäväksi pakollisessa referendumikansanäänestyksessä.

Sveitsiläisten vientialojen toiminta sekä rajatarkastukset ovat helpottuneet vapaakaupan sopimuksilla. Osalta mm. elintarviketeollisuuden tuotteista kuten suklaalta tullimaksut laskivat. Poliisi- ja oikeusasioissa sekä rahanpesuepäilyissä yhteistyö Sveitsin ja EU:n välillä on vahvistunut. Sosiaaliturvan yhtenäistämisen sopimuksella mm. eläkkeiden kaksinkertainen verotus poistettiin. Lisää väkeä EU:n alueelta saapui Sveitsiin työhön, ja usea perheineen.

Vuonna 2014 valaliiton suurimman puolueen, kansanpuolueen SVP, kansanaloite (Masseneinwanderungsinitiative) maahanmuuton rajoittamiseksi sekä sveitsiläisten aseman vahvistamiseksi omilla työmarkkinoillaan meni läpi kansanäänestyksessä. Seurauksena ulkomaalaislakiin säädettiin muutama muutos, kuten että sveitsiläisen työnantajan tulee palkkaustilanteessa ottaa kantonin työvoimatoimiston kautta haastateltavakseen työstä kiinnostuneita sveitsiläisiä työttömiä. Viime vuosina Euroopan unioni on tahtonut liittää Sveitsin tiukemmin sisämarkkina-alueeseensa. Sveitsin tu-

lisi kahden jo solmimansa kahdenkeskisen sopimuksen perusteella hyväksyä Sveitsissä asuville unionin kansalaisille ns. EU-kansalaisuus eli laajempi sosiaaliturva, luopua subventoimasta julkisen palvelun yhtiöitä verovaroista sekä lopettaa sveitsiläisen palkkatason suojaus heikentämällä palkkaseuranta. Nuo EU-yhteistyön ehdot Sveitsin parlamentti nimesi vuonna 2019 Sveitsin kannalta kriittisimmiksi. Syvemmällä integraatiolla mm. liikenne- sekä energiasektori avautuisivat kansainvälisille sijoittajille. Valtio, kantonit tai kunnat eivät voisi tukea laitoksiaan kuten yhtiöitettyjä kantonien voimaloita ja sairaaloita, vaan yhtiöitettyjen tulisi pärjätä tuotollaan ilman yhteiskunnan rahoitustakuita. Tämä heikentäisi suoran demokratian mahtia. Lisäksi sveitsiläiset saattavat pelätä palkkatasonsa rapautuvan. Keskikokoiset yritykset niin ikään kaihtavat vahvojen ulkomaisten kilpailijoiden helpotettua tuloa kotiseudulleen. Sveitsiläisiä arveluttaa myös, että kauppariidat ratkaistaisiin EU-tuomioistuimessa. Muutokset ovat vaikeasti hyväksyttävissä maassa, jossa päätöksenteon on tarkoitus tapahtua lähellä kansalaisia ja kunkin uuden lain voi viedä nimienkeruulla kansanäänestykseen. Niinpä Sveitsin liittohallitus pyrkii parlamentin sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöjen vaatimuksesta neuvottelemaan EU-komission kanssa muutoksia solmittuihin kahdenkeskisiin sopimuksiin.

Ulkosuhteiden muutokset on annettava sveitsiläisten hyväksyttäväksi. Neuvottelut Sveitsin erityisaseman säilyttämisestä sisämarkkinoilla jumiutuivat vuonna 2018 sveitsiläisnäkemysten mukaan komission haluttomuuteen muuttaa sopimuksia. Komission mukaan pallo on Sveitsillä. Kesällä 2019 EU-komissio rankaisi Sveitsiä integraation hitaudesta kieltämällä EU:n alueen pörssiejä ostamasta ja myymästä osakkeita sveitsiläispörssissä, mikä saattoi osaltaan vahvistaa sveitsiläisten epäluuloja EU:n käytäntöjen tasapuolisuudesta. Sveitsin parlamentti pohti, lopettaako ns. koheesiomiljardien maksaminen EU:lle itäeurooppalaisten jäsenmaiden integroimiseksi. Sanktio pörssiä kohtaan jäi kuitenkin tehottomaksi, sillä vastavetona Sveitsin liittoministeriö päätti, että vain sveitsiläisten pörssien sallitaan käyvän kauppaa sveitsiläisten yritysten osakkeista, ja sveitsiläispörssien kauppa vilkastui entisestään.

Ennen neuvotteluille asetettua seuraavaa takarajaa eli vuoden 2020 toukokuuta, sveitsiläisten eteen tulee SVP:n laatima kansanaloite (Begrenzungsinitiative) henkilöiden vapaan liikkuvuuden -sopimuksen yksipuolisesta irtisanomisesta siinä tapauksessa, jos maahanmuutto Sveitsiin kasvaa holtittomasti. Jo nykyisin Euroopan unionin alueelta saapuva koulutettujen maahanmuuttajien sekä naapurimaasta töihin pendelöivien määrä näkyy sveitsiläistyöpaikoilla ja maahanmuutto kansanpuolueen mukaan kasvattaa sosiaalikulua ja syrjäyttää sveitsiläisiä. EU ilmoittaa, että Sveitsin on hyväksyttävä kaikki kahdenkeskisten EU-sopimustensa vaatimat muutokset, tai yhteismarkkinat jäävät Sveitsin tavoittamattomiin. Kansan päätös kansanaloitteesta ratkaisee tulevien EU:n kanssa käytävien neuvottelujen suunnan. Kansa päättää tulevaisuudessa myös, toteutuuko EU-integraation syventäminen Sveitsin osalla.

Lähteet

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>
Der Bund kurz erklärt 2019, Bundeskanzlei BK